

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

БАХМАТ Наталії Валеріївни на дисертацію

КУДЯРСЬКОЇ Тетяни Романівни

«Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання», подану до захисту у спеціалізовану вчену раду ДФ 20.051.037 у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 – «Освіта / Педагогіка» зі спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»

Актуальність теми дослідження. Формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до активних форм педагогічної взаємодії в інклюзивному просторі залежить від запровадження низки інноваційних технологій у процес професійно-педагогічної підготовки, активних форм і методів педагогічної взаємодії, які би забезпечували розвиток їхньої здатності активізації суб'єктів інклюзивного освітнього процесу.

Результати теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури, здійсненого здобувачкою, свідчать про те, що наукові підходи до забезпечення ефективного процесу функціонування готовності майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії знаходиться у стані розробки. Вона встановила, що за останні десятиліття активізувалися пошуки дослідників у галузі зарубіжної та вітчизняної теорії й практики професійної підготовки педагогів. Використання інноваційних педагогічних технологій у контексті впровадження сучасних концепцій розвитку освіти в Україні стали предметом дослідження В. Андрущенка, С. Гончаренка, О. Дубасенюк, М. Євтуха, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Ничкало, О. Савченко, О. Сухомлинської, М. Ярмаченка та ін. Учені визначили шляхи активізації формування професійної готовності майбутніх суб'єктів науково-педагогічної діяльності, обґрунтовують ефективність розроблених моделей здобуття професіоналізму в педагогічній діяльності, простежують тенденції розвитку нових освітніх парадигм і використання відповідних інноваційних педагогічних технологій.

Здійснений Т.Р. Кудярьською теоретичний та емпіричний аналіз наукової літератури уможливив визначення низки суперечностей щодо вирішення проблеми підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в інклюзивному просторі, а саме: між об'єктивною значущістю проблеми дослідження та її недостатнім теоретико-методичним обґрунтуванням; між вимогами до процесу ефективної підготовки майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії й відсутністю розроблених і науково обґрунтованих педагогічних умов та моделі їхньої реалізації; між ступенем реалізації інклюзивного навчання та рівнем підготовки майбутніх педагогів

закладів дошкільної освіти до активізації навчальної діяльності суб'єктів інклюзивного освітнього процесу.

Зазначене дозволяє зробити висновок про актуальність обраної теми дисертаційного дослідження Тетяною Романівною Кудярьською **«Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання»**.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел – 240, 8 додатків на 78 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 331 сторінку, з них 204 сторінки основного тексту.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Мета, завдання, об'єкт і предмет дисертаційної роботи Т. Р. Кудярьської є логічно взаємопов'язаними та чітко сформульованими. Поставлені завдання дослідження досить послідовно та логічно розкрито у трьох розділах.

У **вступі** обґрунтовано актуальність вибору теми дослідження, означено теоретичну та практичну значущість обраної теми, визначено мету і завдання, сформульовано об'єкт і предмет наукового дослідження; охарактеризовано застосовані методи.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що Т.Р. Кудярьською уперше було:

уперше з'ясовано стан досліджуваної проблеми; теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання (забезпечення позитивної мотивації майбутніх педагогів до запропонованого виду діяльності; створення креативного освітнього середовища через моделювання ситуацій використання активних форм педагогічної взаємодії; застосування інноваційних технологій навчання; підготовка та впровадження в освітній процес ЗВО спецкурсу «Основи формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання»); охарактеризовано структуру професійної готовності майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання; розроблено модель підготовки майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в інклюзивному просторі;

удосконалено методологію підготовки майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання;

подальшого розвитку набули сутнісні характеристики різних підходів щодо якості підготовки майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в інклюзивному середовищі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні змістово-технологічного забезпечення підготовки майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання, зокрема: авторського спецкурсу «Основи формування готовності

майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання»; навчально-методичного посібника «Інтерактивне навчання, освітні технології, інклюзивна освіта: стан, перспективи удосконалення»; моделювання професійно-педагогічних ситуацій (проблемних завдань), спрямованих на більш результативну підготовку майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання. Матеріали дослідження можуть бути використані для професійної підготовки педагогів закладів дошкільної освіти.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес підготовки майбутніх педагогів ЗДО відповідних закладів вищої освіти: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (акт про впровадження № 03.04-29/137 від 29.06.2021), Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (акт про впровадження № 800/01 від 03.06.2021), Рівненський державний гуманітарний університет (акт про впровадження № 01-12/28 від 26.05.2021), Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (акт про впровадження № 17/17-1297 від 03.06.2021), Ізмаїльський державний гуманітарний університет (акт про впровадження № 1-7/354 від 03.06.2021).

У першому розділі **«Теоретичні аспекти підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання»** досліджено та з'ясовано стан проблеми підготовки майбутніх педагогів ЗДО до роботи в умовах інклюзивного навчання у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях; окреслено вітчизняний та зарубіжний досвід організації навчання і виховання дітей різних нозологічних груп та уточнено специфіку використання активних форм взаємодії в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами у структурі професійної підготовки майбутніх педагогів.

Проведений дисертанткою аналіз наукових, методичних і нормативних джерел, присвячених проблемі дослідження, доводить, що впровадження інклюзивного навчання в Україні зініціювало оновлення вимог до професійної підготовки майбутніх педагогів. Численні психолого-педагогічні дослідження українських учених уможливають пошук потрібних векторів для розбудови системи підготовки фахівців до ефективної професійної діяльності в інклюзивному освітньому просторі. Стрімкий розвиток в Україні інклюзивної форми навчання вимагає нових напрямів психолого-педагогічних досліджень, результати яких формують теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх педагогів до активної взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання.

Наукові розвідки Т.Р. Кудярської вітчизняного та зарубіжного досвіду організації навчання і виховання дітей різних нозологічних груп показали, що організація освітньої діяльності дітей із ООП як в Україні, так і в країнах Західної Європи має свою самобутню історію, напрацювання та традиції, зумовлені особливостями політичних, економічних та соціокультурних процесів кінця ХІХ – ХХ ст. Спільним у діяльності для них є те, що в наукових

колах і серед батьківської громадськості центральною проблемою було забезпечення доступу до освіти дітям із особливими потребами, їх соціалізація та підготовка до доступних видів трудової діяльності. Прогресивні представники лікарської та психолого-педагогічної спільноти активно працювали над розробкою ефективної системи спеціальної освіти дітей з різними нозологіями. Тривалий період для української та зарубіжної системи освіти дітей з ООП характерною була їх сегрегація, подолати яку в умовах західного демократичного суспільства вдалося швидше, аніж у країнах, які постраждали від радянського тоталітаризму, до яких належить Україна.

У результаті означеного авторка робить висновок про те, що функціонування інклюзивного освітнього середовища в сучасних закладах освіти України створює умови для полівекторності професійної діяльності педагогів, зокрема закладів дошкільної освіти, досягнення позитивного результату яких залежить від підготовки студентів педагогічних ЗВО до впровадження активних форм взаємодії учасників педагогічного процесу. Виступаючи важливим інструментом професійної комунікації і засобом розв'язання комплексу завдань, активні форми взаємодії створюють педагогічні умови для задоволення освітніх потреб як дітей із нормотиповим розвитком, так і з особливими освітніми потребами, а також налагодження професійної комунікації з їх батьками та всіма членами команди супроводу.

У другому розділі «**Методичні засади підготовки майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм взаємодії у зміст інклюзивного навчання дітей з особливостями розвитку**» авторка уточнює структуру професійної готовності майбутніх педагогів до впровадження активних форм взаємодії суб'єктів педагогічного процесу в умовах інклюзивного навчання, здійснює обґрунтування педагогічних умов формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до активізації взаємодії суб'єктів педагогічного процесу в умовах інклюзивного навчання та запропоновано авторську модель підготовки майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання.

Професійно-педагогічну готовність майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм взаємодії в зміст інклюзивного навчання дітей із особливостями розвитку розглядається авторкою як синтез взаємопов'язаних компонентів (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-операційного, комунікативного, креативного, операційно-діяльнісного). Комплексна взаємодія окреслених компонентів відображає сукупність знань, умінь, навичок та особистісних якостей студентів, що забезпечують їх готовність до застосування активних форм педагогічної взаємодії учасників інклюзивного освітнього процесу.

На основі зазначеного авторка робить висновок, що майбутньому педагогу ЗДО необхідно мати теоретичні та практичні знання; знати зміст програм та посібників; володіти інноваційними підходами; знати сутність, можливість і доцільність застосування нових технологій в освітньому процесі. Вона також відзначає, що позитивні результати використання активних форм взаємодії в інклюзивному освітньому середовищі досягається завдяки:

усвідомленню студентами необхідності використовувати педагогічні інновації у майбутній професійній діяльності; здійсненню методичного забезпечення: науково-практичних семінарів, практичних семінарів-тренінгів, педагогічних читань; обізнаності з активними формами взаємодії як інноваційними педагогічними технологіями; здатності і потребами створювати педагогами власних інноваційних продуктів; готовності до подолання труднощів, пов'язаних зі змістом та активізації взаємодії учасників педагогічного процесу в умовах інклюзивного навчання.

Аналіз результатів наукових досліджень сутності та структури професійної підготовки майбутніх педагогів дозволив Т.Р. Кудярьській виокремити компоненти, які оптимально забезпечують формування їх готовності до впровадження активних форм взаємодії в умовах інклюзивного навчання: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-операційний, комунікативний, креативний, операційно-діяльнісний. Від сформованості кожного з них безпосередньо залежить здатність майбутніх педагогів ЗДО здійснювати професійну діяльність в умовах інклюзії. Відтак, комплексний характер врахування цих компонентів у структурі професійної підготовки майбутніх педагогів ЗДО може забезпечити позитивний результат освітнього процесу педагогічних ЗВО з метою підготовки студентів до впровадження активних форм взаємодії учасників педагогічного процесу в умовах інклюзивного навчання.

Підготовка педагогів ЗДО до використання активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання, зумовлює необхідність створення спеціальних педагогічних умов у закладі вищої освіти для здійснення професійної підготовки. На основі результатів досліджень учених, власного досвіду, результатів опитування викладачів, дисертанткою визначено такі педагогічні умови: забезпечення позитивної мотивації студентів до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання; створення творчого освітнього середовища шляхом моделювання професійних педагогічних ситуацій із застосуванням активних форм педагогічної взаємодії; використання інтерактивних технологій навчання та створення і впровадження авторського спецкурсу». Визначені педагогічні умови були покладені в основу розробленої авторської моделі, структурними компонентами якої стали теоретико-методологічний, змістовно-практичний та результативний блоки. У моделі комплексно дослідницею відображено мету, завдання, педагогічні умови, етапи, форми, методи підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання.

У третьому розділі **«Дослідно-експериментальна робота з підготовки майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання»** описано організацію дослідно-експериментальної роботи і програму вивчення готовності майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання та здійснено аналіз готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної

взаємодії в умовах інклюзивного навчання на констатувальному етапі дослідження. Знайшла відображення в розділі також і реалізація програми підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання.

Усього в педагогічному експериментальному дослідженні взяли участь 396 осіб. У проведенні констатувального етапу експерименту (2016-2018 рр.) взяло участь 396 студентів 2-4 курсів спеціальності «Дошкільна освіта». До експериментальної групи (ЕГ) було відібрано 201 студента спеціальності «Дошкільна освіта». До контрольної групи (КГ) 195 студентів спеціальності «Дошкільна освіта». Відбір студентів цих спеціальностей викликано їхньою подальшою професійною діяльністю, повноцінна реалізація якої не здійсненна без високого рівня готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання.

Експериментальне педагогічне дослідження включало декілька кроків: проведення дослідження згідно з розробленою програмою та підібраних методик; оброблення результатів за кожною методикою окремо та виділення рівнів готовності майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання: високого, достатнього та базового; визначення рівня готовності майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання за кожним критерієм шляхом підрахунку загальної кількості балів; аналіз результатів за кожним критерієм.

Резюмуючи, авторка роботи відзначає наступне.

1. Організація дослідно-експериментальної роботи була спрямована на визначення діагностичного інструментарію та специфіки його використання для подальшої структуризації змісту підготовки майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання. В зміст програми дослідження були включені такі матеріали, які сприяли виявленню аксіологічного, когнітивного, особистісного (комунікативного), творчого, процесуально-технологічного критеріїв готовності майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання. Це, з одного боку, відповідає вибраним теоретико-методологічним підходам, а з іншого, забезпечує визначення кола професійних проблем та труднощів при виконанні означеної діяльності.

2. Кількісний та якісний склад респондентів склали майбутні педагоги ЗДО, які навчаються в експериментальних ЗВО. Підхід до визначення експериментальної вибірки загалом дозволяв одержати достовірні дані, характерні для наявних вітчизняних практик інклюзії.

3. Формувальна частина дослідження організовувалася по-різному. По-перше, зміст підготовки студентів до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного середовища здійснювався в процесі їхньої професійної перепідготовки. По-друге, це завдання розв'язувалося в інших умовах: за допомогою пролонгованого і безперервного

навчання означеної категорії здобувачів вищої освіти, що забезпечувало найбільш ефективну форму підготовки майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання.

Проведене на констатувальному етапі дослідження підтвердило актуальність проблеми дослідження та необхідність підготовки педагогів до роботи в умовах інклюзивного освітнього простору з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

Формувальний етап педагогічного експерименту дозволив виявити ефективність реалізованої програми та технології організації підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до роботи в умовах інклюзивного навчання.

На формувальному етапі дослідження доведено за допомогою методів математичної статистики, що у майбутніх педагогів ЗДО відзначається позитивна динаміка, яка проявляється в:

- актуалізації мотиваційно-ціннісних змін (перетворення установок, що склалися, ціннісних орієнтацій, мотивів професійної поведінки та діяльності, зміна її спрямованості тощо);

- розвитку здатності вирішувати професійні завдання в сфері організації інклюзивного навчання (розуміти особливості розвитку дітей із ООП; проєктувати і реалізовувати адаптовані освітні програми, здійснювати підбір активних форм педагогічної взаємодії);

- активізації операційно-діяльнісних умінь (виокремлювати проблеми, аналізувати їх, переводити в площину професійних завдань, проєктувати шляхи вирішення та вибудовувати алгоритм виходу з проблеми), що дозволяють вносити конструктивні зміни в їхню професійну діяльність (змінюються завдання, вибір засобів і способів організації освітньо-корекційної діяльності, підходи до аналізу й оцінки своєї педагогічної діяльності).

Під час аналізу одержаних результатів формувального етапу дослідження було уточнено, що майбутні педагоги ЗДО, які навчаються в умовах дослідно-експериментальної діяльності, активніше взаємодіють з дітьми з ООП, намагаються негайно апробувати вивчені технології, якісно підходять до розроблення індивідуальних програм розвитку й активно беруть участь в роботі команди психолого-педагогічного супроводу. Це дозволило авторці стверджувати, що підготовка майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання, організована за допомогою програми, результативно впливає на розвиток професійної компетентності всього педагогічного персоналу та формування готовності закладів дошкільної освіти до реалізації інклюзивної практики.

Одержані дослідницею результати вказують на прогностичність розроблених у дослідженні змісту та технології підготовки майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, забезпечується логікою викладення матеріалу, рівнем висвітлення стану вивчення проблеми, результатами експериментального етапу досліджень автора, висновками та рекомендаціями.

Повнота викладу в наукових публікаціях, відсутність порушення академічної доброчесності. Результати дослідження представлено в 13 друкованих працях, з яких – 4 у наукових фахових виданнях України, 1 у зарубіжному виданні, 5 у збірниках матеріалів конференцій, 1 у зарубіжній колективній монографії з педагогіки (розділ «Основи інклюзивної освіти: інновації XXI століття»), 1 у праці, яка додатково відображає наукові результати дисертації; видано 1 навчально-методичний посібник. Кількість та повнота висвітлення положень дисертаційного дослідження у наукових публікаціях Тетяни Романівни Кудярьської за темою дисертації відповідає чинним вимогам.

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та публікацій не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикації та фальсифікації. Авторкою застосовано посилання на його наукові публікації, публікації інших авторів, нормативні документи та інші джерела. У дисертаційній роботі відсутні порушення академічної доброчесності.

Оцінювання змісту та основних положень дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Зміст та основні положення дисертаційної роботи свідчать про її завершеність та відповідність встановленим вимогам. Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в роботі, авторка обґрунтовує на основі логічного викладу матеріалу. Найважливіші результати дослідження викладені у висновках дисертації, які відповідають сформульованим у роботі чотирьом завданням. Дисертація оформлена відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України, що висуваються до такого виду робіт. Зміст наукових праць авторки доповнює основні положення дисертації.

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Т. Р. Кудярьської, варто окреслити деякі зауваження та надати рекомендації:

1. Вбачається, що в Розділі 1 є потреба розглянути проблему дослідження в умовах інформатизації освіти.

2. П.п. 1.3 потребує окреслення активних форм взаємодії в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами з використанням цифрових технологій.

3. Огляд термінологічно апарату (сутність термінів «підготовка», «готовність» тощо) варто перемістити з п.п.2.1 в п.п.1.1., відповідно його перейменувавши.

4. За нашим баченням до назви п.п. 2.2 слід включити «організаційно-педагогічні» умови, тим більше, що про це йдеться в параграфі.

5. На стор.108 авторка стверджує, що «Відтак, спираючись на результати досліджень учених, власний досвід, результати опитування викладачів, нами визначено такі педагогічні умови: ...». Однак, попередньо не вказує, огляд робіт яких вчених було здійснено.

6. Вбачається, що авторський підхід розв'язання проблеми підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання мав отримати більш сучасного та інноваційного змісту за умови використання цифрових технологій.

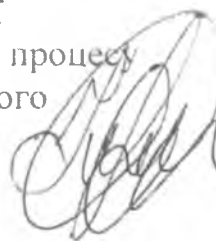
Проте, слід зазначити, що окреслені вище рекомендації і побажання стосуються складних і дискусійних питань, які не впливають на загальний високий науковий рівень дисертації та не піддають сумніву основні наукові результати, отримані дисертанткою.

Загальний висновок

Аналіз наукової роботи та опублікованих праць дисертантки дає підстави зробити загальний висновок, що дисертаційне дослідження **КУДЯРСЬКОЇ Тетяни Романівни «Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання є завершеною, цілісною науковою кваліфікаційною роботою, має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, вимогам Постанови «Про присудження ступеня доктора філософії», затверджених Кабінетом Міністрів України від 06.03.2019 № 167 із змінами та доповненнями та «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40, а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)».**

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методик
початкової освіти, заступник декана
педагогічного факультету з наукової
роботи та інформатизації освітнього процесу
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Наталія БАХМАТ

Підпис засвідчую	<i>Н. Бахмат</i>
	(прізвище)
Начальник відділу кадрів	
<i>І.І.Олінік</i>	І.І.Олінік
(підпис)	

Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника	
Вх. НДОР № 0304-	30/346
06.12	2024